

10. Чорний Д.М. По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України (кінець XIX – початок XX ст.). Харків, 2007. 301 с.

11. Шкільнюк Н.М. Міста Волинської губернії у другій половині XIX – на початку XX ст.: соціальна структура, адміністративний та економічний аспекти. Автореф. дис ... іст. наук. Тернопіль, 2017. 19 с.

Андрій Бойко-Гагарін

ORCID: 0000-0003-4610-3665

Ірина Корпусова

ORCID: 0000-0002-1145-7538

ПЛАТИНОВІ МОНЕТИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ: ОБІГ ТА ФАЛЬШУВАННЯ

THE PLATINUM COINS OF RUSSIAN EMPIRE: THE CIRCULATION AND COUNTERFEITING

З відкриттям у 1824 році платинових родовищ на Уралі та Західному Сибіру, за ініціативи міністра фінансів Єгора Канкріна, [14, 97–110] було прийнято рішення карбувати нову монету з цього дорогоцінного металу – номіналом 3, 6 [2, арк 73–75] та 12 руб. [1, арк. 432–433] на столичному монетному дворі в Санкт-Петербурзі (Рис. 1).

Згодом тенденції світового ринку поступово змінилися. Реальна вартість платинових монет стала значно вищою за номінальну [15, 218]. Це призвело до вивезення платинових монет для дорожчого продажу за кордоном [4, арк. 5–6].

Платинові монети часів імператора Миколи I (1825–1855) фактично не відіграли помітної ролі у грошовому обігу. У більшості праць попередників, присвячених або дотичних до історії платинової монети в Російській імперії, відсутній антропологічний аспект. Не приділено увагу участі платинових монет в якості засобу платежу, отримання нею жалування, цікавих випадків з історії її безпосереднього обігу. Історія платинової монети, зазвичай, описана з урахуванням законодавчих актів [9], також досить поглиблено визначені різновиди монет для колекціонерів [8].

22 червня 1845 року іменним указом Сенату «Про відміну платинової монети» відповідно до висновків особливого Комітету при Міністерстві Фінансів наказано повністю припинити карбування платинових монет, обмінюючи їх всіма казначействами в імперії на золоту, срібну монети та асигнації протягом 6 місяців, а після лишити обіг платинових монет на добровільних засадах та особистих домовленостях покупців та продавців [10, 97]. Вважається, що близько 75% колись виготовлених платинових монет було в подальшому здано до Санкт-Петербурзького монетного двору [7, 29].

Із зникненням платинових монет із грошового обігу виник інтерес до їх колекціонування. Це не дивно, адже платинова обігова монета у XIX ст. стала світовим феноменом. Найбільш ранню згадку про бажання придбати платинові монети для колекціонерів антикваріату знаходимо у оголошенні в газеті «Киевская Заря» від 28 березня 1906 р. (Рис. 2).

Платинові рублеві монети є рідкісними також і серед приватних колекцій, зразки монет задовільного стану збереження та такі, що не були в обігу, високо оцінюються на нумізматичних аукціонах та каталогах, починаючи із XIX століття. На сьогодні автентичні зразки збережено в трьох найбільших українських музеях: Національному музеї історії України [13, С. 225–237; 11, С. 93–99], Одеському археологічному музеї та Харківському історичному музеї ім. М. Ф. Сумцова [12, С. 51–52]. У зібранні Одеського археологічного музею наявні 4 платинові монети, в тому числі рідкісні 12 рублів 1830 року, які наразі експонуються у музеї.

На колекційному ринку присутні численні неавтентичні зразки платинових монет, виготовлених в Китаї. Ці антикварні копії виконані на низькому рівні та дуже легко можуть бути виявлені навіть недосвідченими нумізматами. Сплав металу цих виробів містить залізо, тому ці підробки досить легко відрізнити реакцією на магніт.

Достовірних свідчень про підробку в збиток обігу платинової монети фальшивомонетниками в Російській імперії чи ввезенні підробок із-за кордону ми не знаходимо. У фондах Державного архіву Харківської області збережено справу про підозру місцевого мешканця 3 рублевої платинової монети у її фальшивості, що прямо підтверджує ускладнення та незвичність цієї монети для населення [3, арк. 1, 5].

Джерела та література

Архівні матеріали

1. Державний архів Одеської області. Фонд 252. Попечительський комітет поселенців Південного краю Росії. Опис. 1. Справа 871. Про впровадження дванадцятирублевої платинової монети. Рік 1830. Арк. 432-433.
2. Державний архів Одеської області. Фонд 88. Одеська портова митниця. Опис 1. Справа 109. Про впровадження шестирублевої платинової монети. Рік 1829. Арк 73-75.
3. Державний архів Харківської області. Фонд 35. Харківська місцева пробірна палата. Опис 1. Справа 25. Про сумнівну три рублеву Уральську платинову монету. Рік 1846. 9 арк.
4. Державний архів Херсонської області. Фонд 7. Херсонська митна застава. Опис 2. Справа 48. Розпорядження керівника Одеського митного округу про спостереження за недопущенням ввезення у Росію фальшивих грошей та ввезення платинової монети. Рік 1845. 25 арк.

Газетні публікації

5. Кто имеет старинные русские монеты...Киевская Заря. № 7. вторник, 28 марта. Киев, 1906. С. 6.

Музейні колекції

6. Одеський археологічний музей. Монета. Російська імперія, Микола I (1825 – 1855). 12 рублів 1830 р., м.д. Санкт-Петербург. Інв. № 52369.

Література

7. Адрианов Я. Русские монеты 1700-2000 годов. Исторический обзор и каталог. Пермь, 2001. 414 с.

8. Биткин В.В. Сводный каталог монет России. Часть II (1740-1917). Киев: «Юнона-Монета», 2003. 520 с.

9. Винклер П. Из истории монетного дела в России. П. фон Винклер: [в 2 ч.]. СПб.: тип. П.П. Сойкина, 1899.

10. Георгий Михайлович Великий Князь. Монеты царствования Императора Николая I. Санкт-Петербург: Типография А. Бенке, 1890. 166 с.

11. Зразюк З.А. Из истории нумизматической коллекции Национального музея истории Украины. Историко-географічні дослідження в Україні. Число 6. Київ: Інститут історії України, 2003. С. 93-99.

12. Легейда А.В. Платинова монета у колекції Харківського історичного музею. Матеріали наукової конференції, присвяченої 135-річчю з дня народження Є.К. Редіна. Четверті Сумцовські читання. Харків: Меркурій, 1999. С. 51-52.

13. Орлик В., Бойко-Гагарін А. Монети, передані з Всеукраїнського Історичного Музею імені Тараса Шевченка до Державного Банку СРСР в 1933-1934 рр. *Studia I materialy z Miedzynarodowej Konferencji Numizmatycznej. «Utraczone kolekcje numizmatyczne»*. 6-7 grudnia 2018 r. Warszawa: Zamek Krolewski w Warszawie, 2019. S. 225-237.

14. Орлик В.М. Єгор Канкрін і фінансова політика Російської імперії в Правобережній Україні в другій чверті XIX ст. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. 2006. № 13. С. 97–110.

15. Спасский И.Г. Русская монетная система. Историко-нумизматический очерк. Изд. 4. Ленинград: Аврора, 1970. 256 с.

Ілюстрації

Рис. 1. Російська імперія, Микола I (1825 – 1855).
12 рублів 1830 р., м.д. Санкт-Петербург. ОАМ. Інв. № 52369.

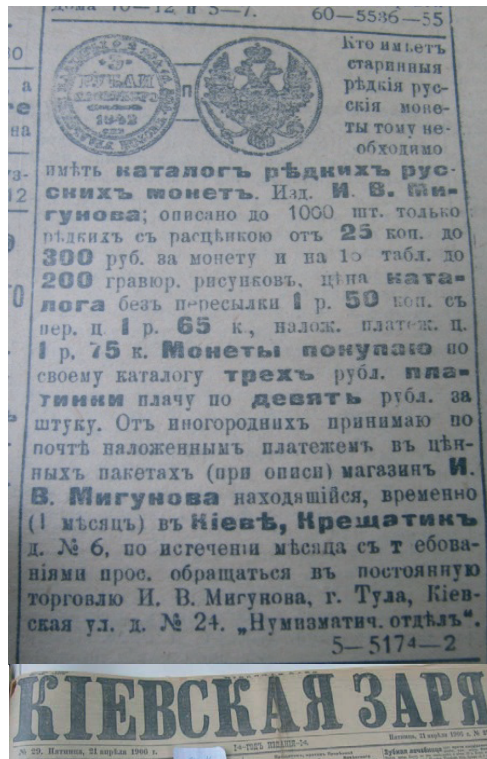

Рис. 2. Оголошення в газеті «Кієвская Заря» про скупку платинових монет.
28 березня 1906 р.